

A kivándorlás dimenziói Magyarországon

Hárs Ágnes

**Transznacionalizmus és integráció
Migráció Magyarországon a második évezred első évtizedében**

**KSH NKI,
2010. május 17**

A kivándorlás magyarázatai – az értelmezés ambivalenciája

Magyarország, mint kivándorló ország - mit jelent?
- mi a helyes kérdés?

A K-NY, régi-új EU összefüggésében nem jellemző példa – nincs erős elvándorlás - igaz ez / miért van így?

A magyarázó - **taszító/ösztönző** tényezőket vizsgáljuk
- **visszatartó**

- Bizonytalan - nehezen vizsgálható, kísérlet a magyarázatokra
- Magyarország – mint ‘bevándorló ország’ – ez is sok szempontból bizonytalan és nehezen értelmezhető/vizsgálható (adatok bizonytalansága – bevándorlás definiálása) - nem része ennek az előadásnak.

Migráció – történeti áttekintés

időszak	Elvándorlás		Be- és visszavándorlás		Migrációs egyenleg	
	összesen (fő)	átlag (fő/év)	Összesen (fő)	átlag (fő/év)	átlag (fő/év)	migrációs karakter
1899-1914	585 344*	39 023	221 596*	14 773	-24 250	erős elvándorlás alacsonyabb de jelentős be- illetve visszavándorlás
1925-1941	51 237	3 202	13 552	847	-2 355	szerény elvándorlás
1956-1957	193 885	96 943	16 201	8 100	-88 843	erős elvándorlás
1958-1987	125 658	4 330	54 528	1 880	-2 450	mérsékelt kivándorlás
1988-1994	9 361	1 560	104 710**	17 452	+15 890	erős bevándorlás

* Ki- és visszavándorlás kizárólag az USA-ba

** közel 2/3 menedékes

Forrás: 1899-1914: Puskás (1982): 69; 1925-1941: KSH Tört... (1992) . Juhász (1994; 1956-1957: Nem publ... (1991); 1958-1987: Illés - Hablicsek (1996); 1988-1994: Illés -Hablicsek (1996)

Definíció és adatforrás az emigráció vizsgálatában

- Emigrációt leíró adatok – természetükből fakadóan korlátozottak, tökéletlenek és megbízhatatlanok.
- Publikált adatok az elvándorlási statisztikában a népességregiszter adataiból származnak
 - a kijelentkezéshez nem fűződik se kényszer, se érdek
⇒ az adatok nagyon erősen alulreprezentáltak
- A tükörstatisztika segíthet
 - A Magyarországról elvándorlás akkor is szerény, ha nem csak a 'szigorúan hivatalos' publikált (népességregiszter) adatokat vizsgáljuk
 - A migrációs potenciál vizsgálatok az *ex ante* terveket tükrözik

Kivándorlás – trendek

Fő célországok (1971-2002)

Tükör statisztikák alapján

Magyar állampolgárok Európában (fő, 1971-2002)

	1971	1981	1991	.2002
Country	1 st Januarys			
Austria	2 691	2 526	10 556	13 104 ¹
Denmark	204	212	294	445
Finland		81	308	708
France			2 736	2 961 ²
Germany	18 151	20 144	31 627	55 978
Iceland	3	1	17	49
Lichtenstein		15	16	14
Luxemburg		35	56	143 ³
Netherlands	1 065	840	1 037	1 719
Norway				308
Portugal				134
Sweden	31	80	205	
Switzerland	11 561	6 213	4 722	3 646

Forrás: Recent Demographic Developments in Europe country reports (latest available 2003)
online data http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/population/demographic_year_book/.

¹ Eurostat data for 2002; ² Data of 2000, ³ Data of 2001.

Kivándorlás – trendek

Fő célországok

Migrációs potenciál vizsgálat (2002) alapján

Célország	Teljes migrációs potenciál			együtt migrációs potenciál
	Rövid külföldi munkaváll.	Hosszú külföldi munka	Végleges elvándorlás	
Németország	35	32	22	31
Ausztria	18	15	19	15
Egyesült Királyság	11	10	10	10
Ausztrália	0	0	2	0
Franciaország	4	5	7	5
Olaszország	6	4	7	6
USA	7	9	14	10
Egyéb	19	25	29	23
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

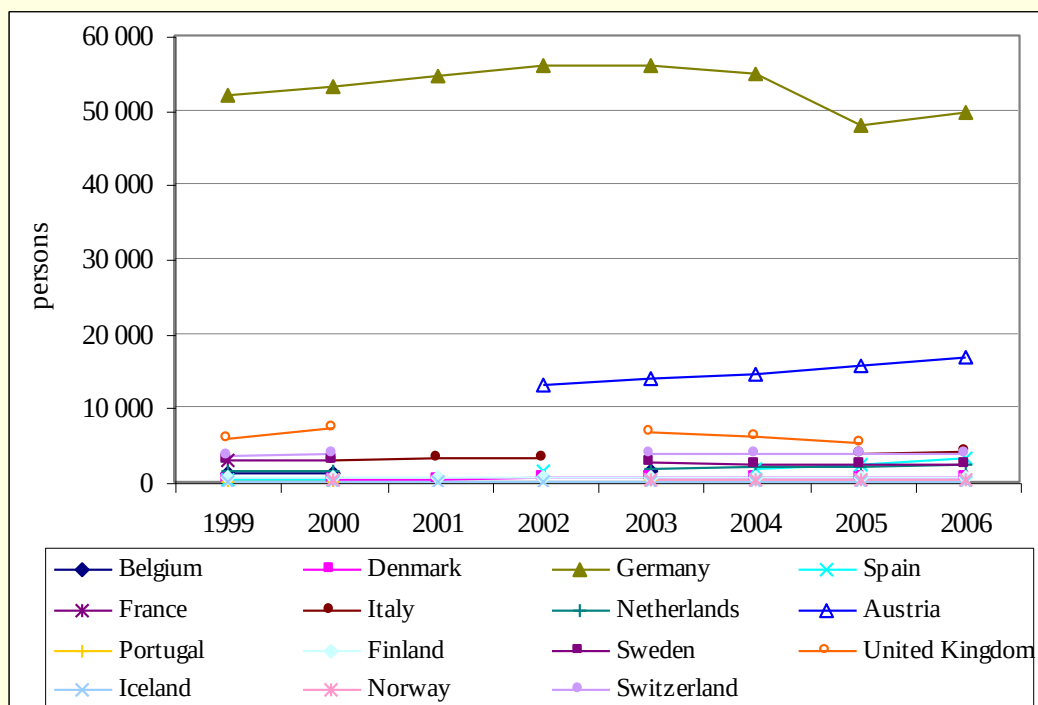
*Teljes migrációs potenciál: a rövid (néhány hét v. hónapig tartó), a hosszú (néhány évig tartó) munkavállalás és a külföldi letelepedési szándékúak a megfelelő népesség %-ában.

Forrás: László, Sik and Simonovits (2003),

Kivándorlás EU csatlakozás után (1999-2006)

tükörstatisztikák alapján

Magyar állampolgárok száma az európai országokban (fő, 1999-2006)

Kivándorlás – migrációs potenciál (1993 – 2006)

Lassan növekvő migráció – munkavállalás és főleg rövidebb ideig tartóan

időszak	Rövid külföldi munkavállalás	Hosszú külföldi munkavállalás	Letelepedés külföldön
1993	4.3	2.7	1.4
1994	3.8	2.7	1.3
1997	3.7	2.8	1.5
2001	8.8	6.8	3.4
2002	7.6	5.6	3.4
2003	9.4	6.1	3.0
2005	13.0	6.0	3.2
2006	6.2	6.1	4.1

*Teljes migrációs potenciál: a rövid (néhány hét v. hónapig tartó), a hosszú (néhány évig tartó) munkavállalás és a külföldi letelepedési szándékúak a megfelelő népesség %-ában.

Forrás: László, Sik and Simonovits (2003), Simonovits (2004), Sik (2005, 2006)

A potenciális migránsok munkaerőpiaci sajátosságai

Migrációs potenciál – KSH LFS (2003)

- A nők növekvő aránya ellenére a férfiak migrációs hajlama lényegesen magasabb
- Főleg fiatalok,
- Munkanélküliek sokkal hajlamosabbak a migrációra, de csak a gyenge migrációs hajlandóságot megfogalmazók (akiknek nem tettek komolyabb lépést a munkakeresésben)
- diákok
- Egyedülállóak - fele részben még a szülői háztartásban laknak, gyermekként
- Akiknek erősebb a munkavállalási hajlandósága, azok mégis inkább házasok

Kivándorlás – follow up survey - 2003 LFS migrációs potenciál vizsgálat

2007-ben felkerestük azokat akik 2003-ban migrációs szándékot fogalmaztak meg, és megkérdeztük a munkavállalási szándékuk teljesüléséről

- A nők migrációs szándéka lényegesen alacsonyabb, de a terveiket sokkal nagyobb arányban realizálták
- A munkanélküliek migrációs szándéka magas, de a migráció lehetősége nem fogalmazódik meg a szegényebb régióban élők számára
- Aki migrációra hajlandó, az a hazai munkaerő-piacon is nagyobb teljesítményre és áldozatra hajlandó ('heti hány órát hajlandó dolgozni?')
- **Akik migrációra hajlandóak, a hazai munkaerőpiacon is rugalmasabbak és mobilabbak**
- Gazdasági előny & a család támogatása & a kötöttségek hiánya fontos további tényezők voltak a sikeres külföldi munkavállalásban

Kivándorlás – follow up survey - 2003 LFS migrációs potenciál vizsgálat

- Aki dolgozott külföldön, sokkal inkább tervezte, hogy a jövőben is dolgozik még külföldön
- A potenciális migránsoknak csak egy kis csoportja számára realizálódtak a korábbi migrációs tervek
- De ez a kis csoport a jövőben is dolgozni szándékozik külföldön

Potenciális migránsok

de facto migrációs tapasztalatai és jövőbeni migrációs tervei 2007-ben (%)

tervek	Jelenleg is dolg. külföldön	Hazatért migráns	Nem volt migrációs tapasztalata
Szándékozik külföldön dolgozni	85.2	46.5	25.8
Nem szándékozik külföldön dolgozni	13.1	46.5	70.6
Egyáltalán nem szándékozik dolgozni	1.6	6.9	3.6
Összesen1	100	100	100
N (fő)	122	202	1059

A potenciális migránsok realizált tervei

9 %

15 %

76 %

Lehetséges emigrációs formák

- kivándorlók azon része az, aki külföldre távozik
- a migánsok egy jelentős része diák,
- rövidebb-hosszabb külföldi munkavállalási tapasztalatszerzés után hazatérők
- szezonmunkások
 - a határmenti régióban
 - távolabbi területeken
(pl Németországban, de más, újabb célországokban, így UK, Spanyolo. stb. nincs adat erről).
- Napi ingázás a határmenti régióban (gyakorlatban csak Ausztirába jellemző)
- Hosszabb időre (ismétlődő) ingázás – az otthoni munkaerőpiacon betöltött pozíció mellett.

Kevés adat – csak egyes csoportokról

Alacsony migráció – nemzetközi összehasonlításban - EU8 migrációs potenciál vizsgálatok szerint

- A magyarországi migrációs alacsony volt és maradt az átmenet egész időszakában (1995- 2005)

Migrációs potenciál az EU 8 országból (eltérő felmérések)

	1995 (% erős szándék)	1995 (átlagosan)	2001–2002 (%)	2005 (%)
Magyarország	3.2	0.7	1.3	3.0
Cseh Közt..	3.9	0.7	1.7	1.4
Szlovénia	3.9	0.9	1.5	4.1
Litvánia	3.4	0.8	3.2	9.6
Lengyelország	9.6	1.3	2.5	9.9
Szlovákia	10.2	1.3	3.3	5.4
Lettország	4.9	13.1		
Észtország	2.8	9.7		
Ciprus	2.9	4.2		
Málta	0.4	8.0		
EU25	2.9	5.4		
Bulgária	12.8	1.6	7.3	
Románia	3.8			

Alacsony migráció Magyarországról – tények összehasonlítva az EU 8 országokkal

Az Egyesült Királyságban igényelt munkavállalási engedélyek az EU 8 országból
N= 231 545 fő – 2004 május – 2005 június

Cseho.	Észto.	Magyaro.	Letto.	Litvánia	Lengyel	Szlovákia	Szlovénia	Egyéb	Összes
6%	2%	3%	7%	15%	57%	11%	<0.5%	<0.5%	100%

The Accession Monitoring Report, May 2004 – June 2005. A joint online report by the Home Office, the Department for Work and Pensions, the HM Revenue & Customs and the Office of the Deputy Prime Minister. 23 August 2005

Kérdés tehát

- Miért nem változott meg Magyarország számára – más EU országokhoz képest a migrációs célország könnyebben elérhetőek felé az EU csatlakozást követően?
- a magyarok miért nem vettek részt nagyobb intenzitással a nemzetközi migrációban?
- Miért volt más országokhoz képest a magyarországi elvándorlás lényegesen szerényebb, míg máshonnan jelentősebb?

Emigráció – taszító/ösztönző és korlátozó tényezők

A migrációt ösztönző fő hajtóerő – a migrációtól várt nettó nyereség

- A kibocsátó és a fogadó ország közötti elegendően nagy bérkülönbség
 - vásárlóerő paritásos bérkülönbségben mérve
 - Makrogazdasági proxy a migrációtól várható nyereségre a két ország közötti gazdasági különbség összevetése az egy főre eső GDP különbséggel (vásárlóerő-paritáson).
- Amit a hazai gazdasági és munkapiaci kilátások befolyásolnak
 - A munkanélküliség alakulásával mérhető (közelíthető) az otthoni munkalehetőségek- és kilátások, aminek a migráció erősségére akkor is jelentős hatása van, ha a két ország között egyébként elegendően nagy a bér (GDP) különbsége

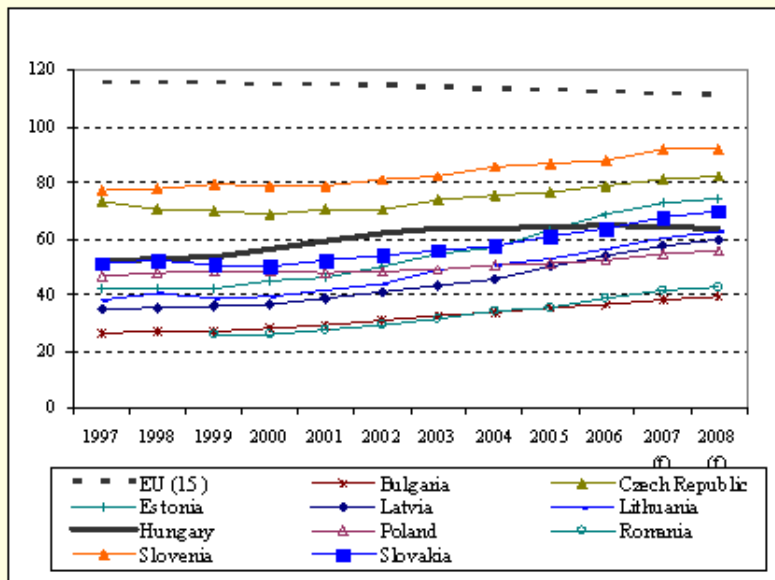
Összességében: Minél nagyobb a hazai gazdaság stabilitása és kilátásai, annál kisebb a migrációs nyomás.

Emigráció – taszító/ösztönző és korlátozó tényezők

Makrogazdasági mutatók - EU8

Egy főre eső GDP (PPS)

1996-2008 (előrebecsült) (EU-27=100)

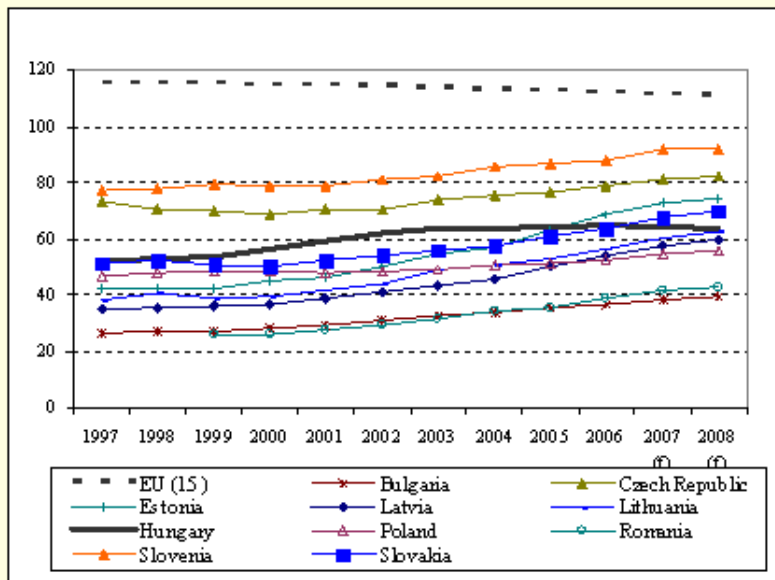

Forrás: Eurostat on line database

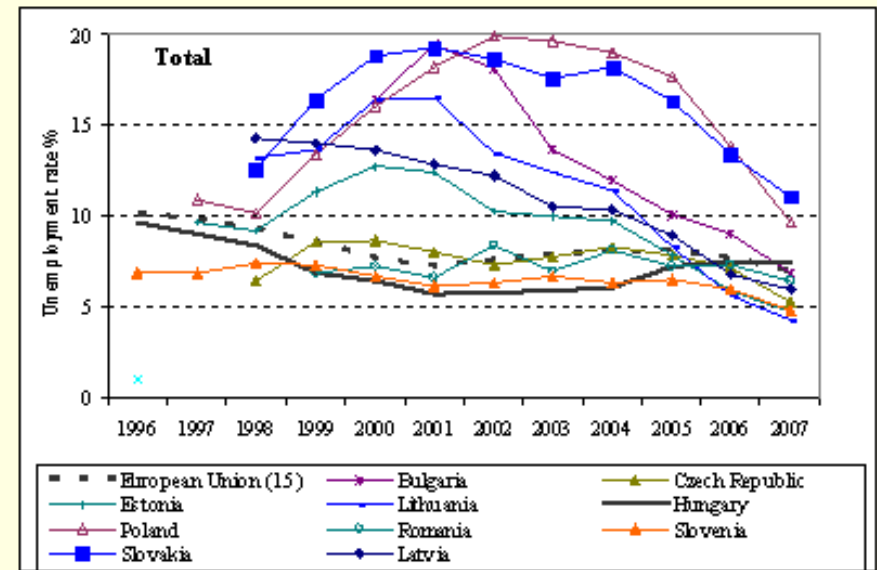
Emigráció – taszító/ösztönző és korlátozó tényezők

Makrogazdasági mutatók - EU8

Egy főre eső GDP (PPS)
1996-2008 (előrebecsült) (EU-27=100)

Munkanélküliségi ráta,
1996-2007, %

Forrás: Eurostat on line database

Nem sok minden változott a migrációs trendekben - függetlenül a legfontosabbnak tekintett gazdasági változók alakulásától

Magyarországon - erőteljes emigráció elmaradása változatlan

Emigráció – taszító/ösztönző és korlátozó tényezők

További mutatók - EU8

Van-e további gazdasági vagy intézményi magyarázat a stabilan elmaradó magyar emigráció mögött?

- Elegendően nagy jövedelemkülönbség, ami a migráció során megfelelően nagy jövedelemnyereséget garantál
- A jövedelem differencia és a migráció költsége (a nagyobb földrajzi vagy/és kulturális távolsággal növekvő pszichés költségeket is ideértve) határozza meg a migrációból fakadó *de facto gazdasági nyereség egy részét*
- Minél nagyobb a migráció kockázata (amibe értendők a migráció révén támadt bevételvesztéseket), annál alacsonyabb a migrációs hajlandóság.
- *Társadalmi juttatások és ország specifikus támogatások* is korlátozói lehetnek a migrációnak azáltal, hogy a migrációval elvesztésük növeli a migráció költségét. Más oldalról, amennyiben ezek alacsonyak, vagy csökkennek, éppen ellenkező, migrációt ösztönző és erősítő hatást jelentenek – azaz a migráció haszonáldozat csökken.

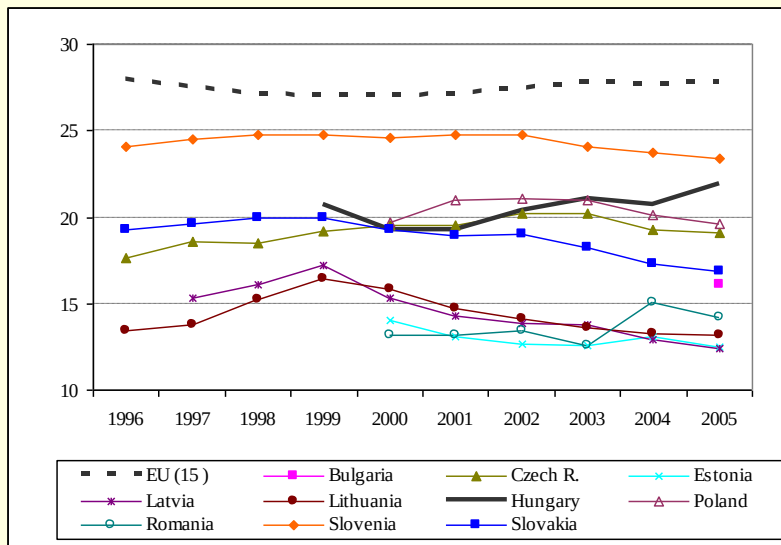
- „**koraérett jóléti állam**” Kornai (1992) a nagy és érintett ellátó rendszerek érdemi változása elmaradt – ez erős migrációt korlátozó tényező Magyarországon.

Emigráció – taszító/ösztönző és korlátozó tényezők

Társadalombiztosítás nagyvonalúsága - EU8

Társadalombiztosítási kiadások

GDP %-ában

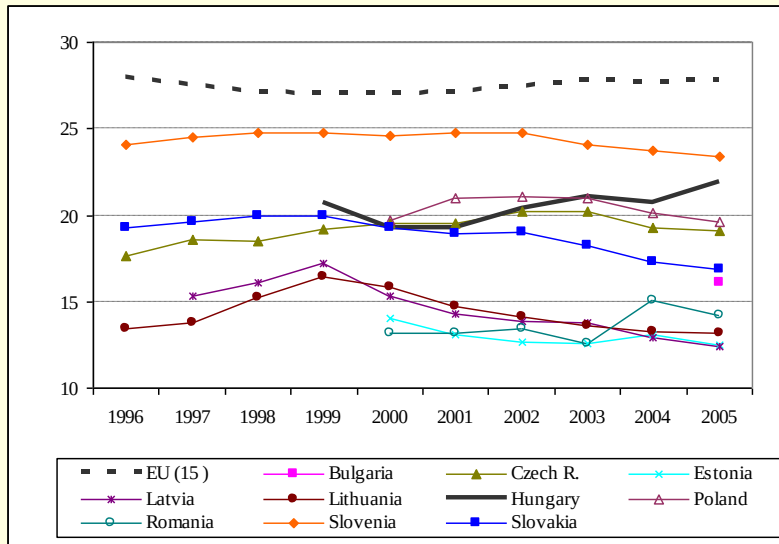

Source: Eurostat on line database

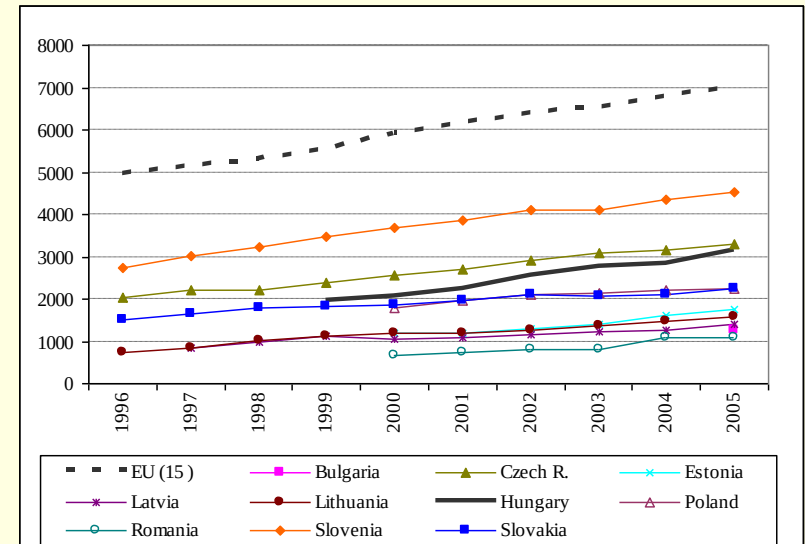
Emigráció – taszító/ösztönző és korlátozó tényezők

Társadalombiztosítás nagyvonalúsága - EU8

Társadalombiztosítási kiadások
GDP %-ában

Társadalombiztosítási kiadások
egy főre, vásárlóerő-paritáson

Source: Eurostat on line database

a támogatások nagyvonalúsága és a migrációs hajlandóság között szoros kapcsolat valószínűsíthető

- Gyermek/családtámogatás, adókedvezmény a gyermeket nevelő családoknak, lakástámogatás, munkanélküli segélyezés, rokkantsági nyugdíj, etc.

Gazdasági viták középpontjában (EU8) ⇒ elodázhatatlan gazdasági megszorítások ⇒ elhalasztott hatás a migrációra – amennyiben opció marad/lesz

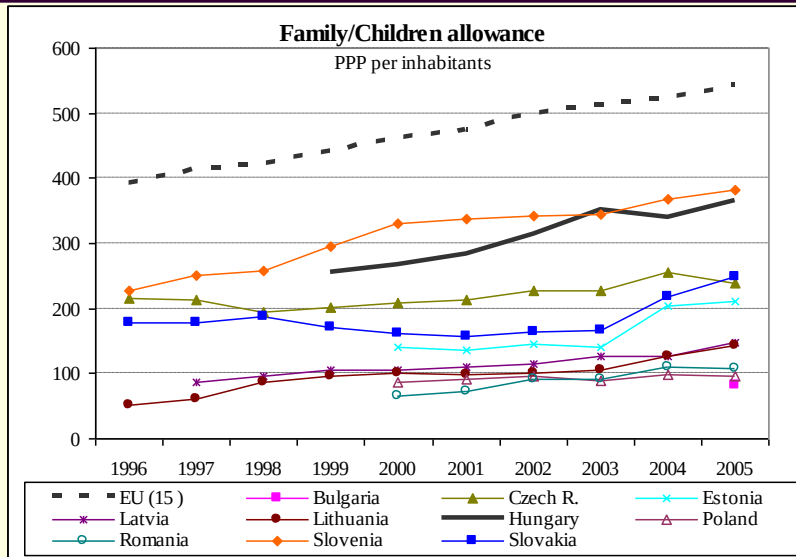
Emigráció – taszító/ösztönző és korlátozó tényezők

Társadalombiztosítás nagyvonalúsága - EU8

- Részletesebben vizsgálva az egyes támogatások nagyvonalúságát valószínűsíthető, hogy ez kapcsolatban van az alacsony migrációs nyomással /hajlandósággal
- Szlovéniában, Csehországban vagy Magyarországon a migrációs hajlandóság alacsony miközben minden támogatási forma nagyvonalú és jelentős volt.
- Magyarországon a kiadások néhány fontos támogatási formában még növekedtek, vagy átlag felettiek voltak.
 - Gyermek és családtámogatás (GYES/Gyed stb),
 - lakástámogatás,
 - Beteg és rokkant támogatás.
 - Munkanélküli segély

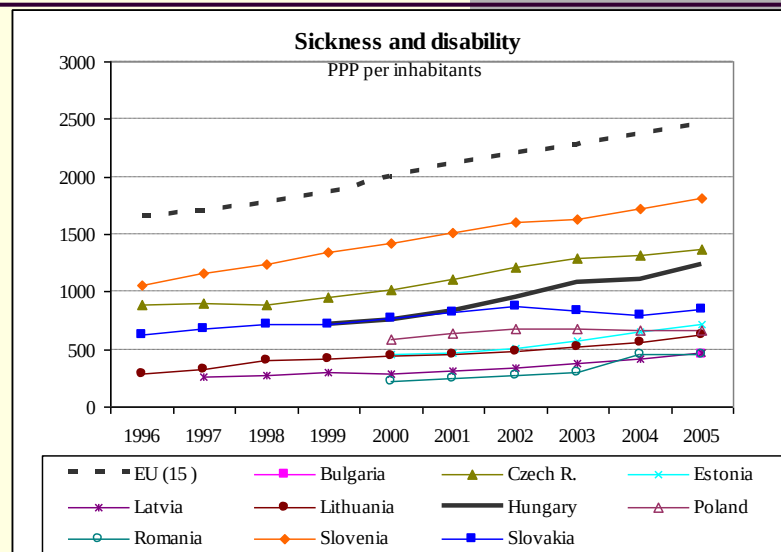
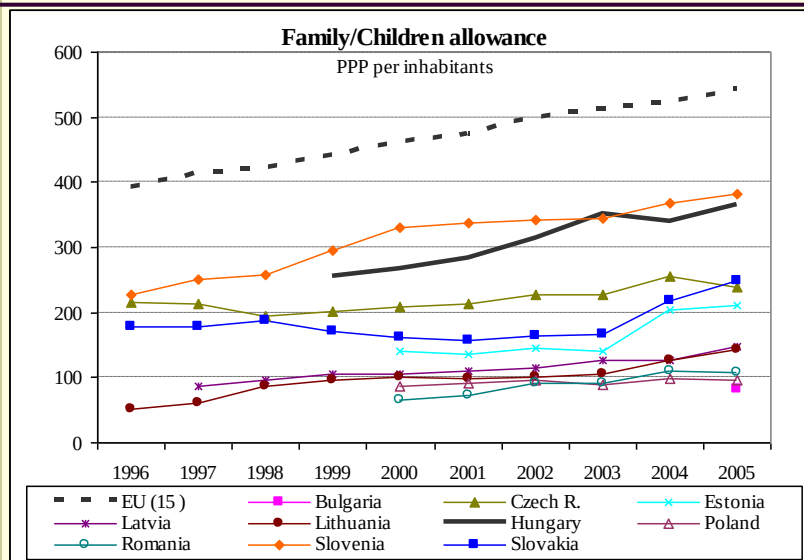
Emigráció – taszító/ösztönző és korlátozó tényezők

Társadalombiztosítás nagyvonalúsága - EU8

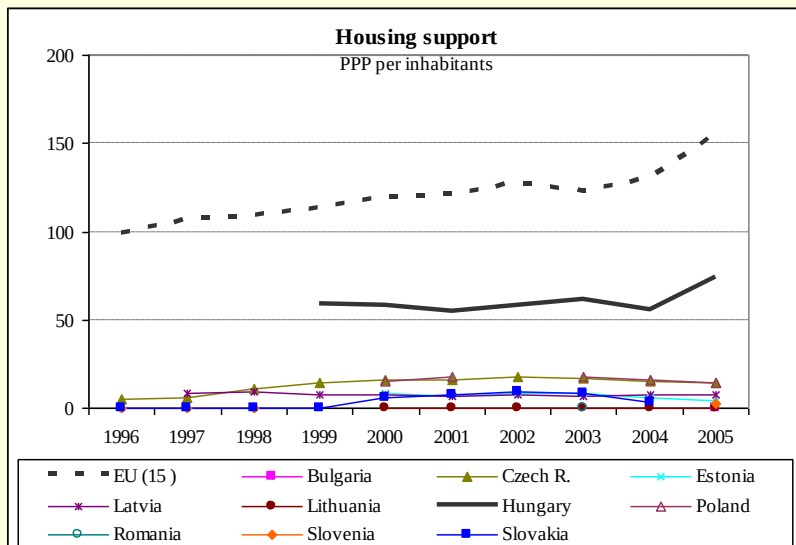
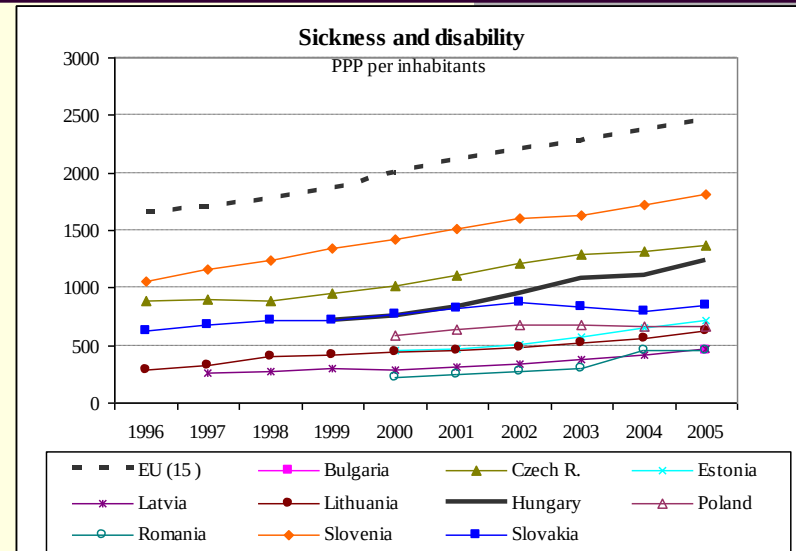
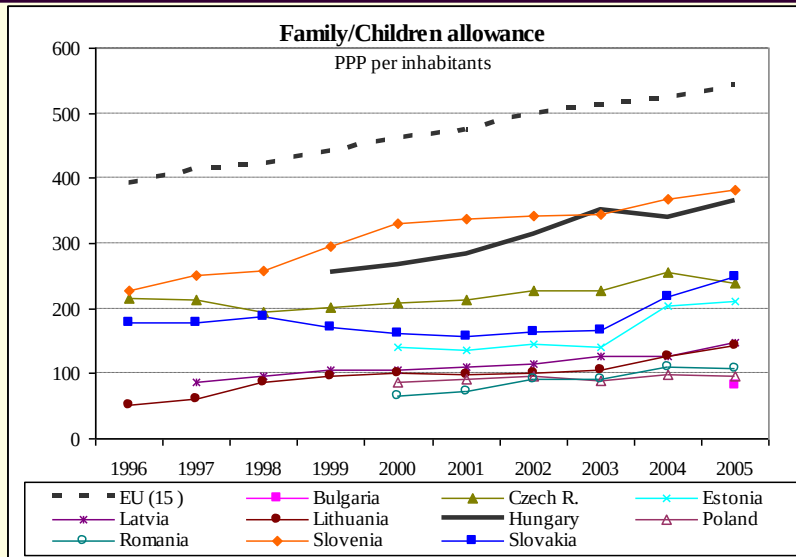
Emigráció – taszító/ösztönző és korlátozó tényezők

Társadalombiztosítás nagyvonalúsága - EU8

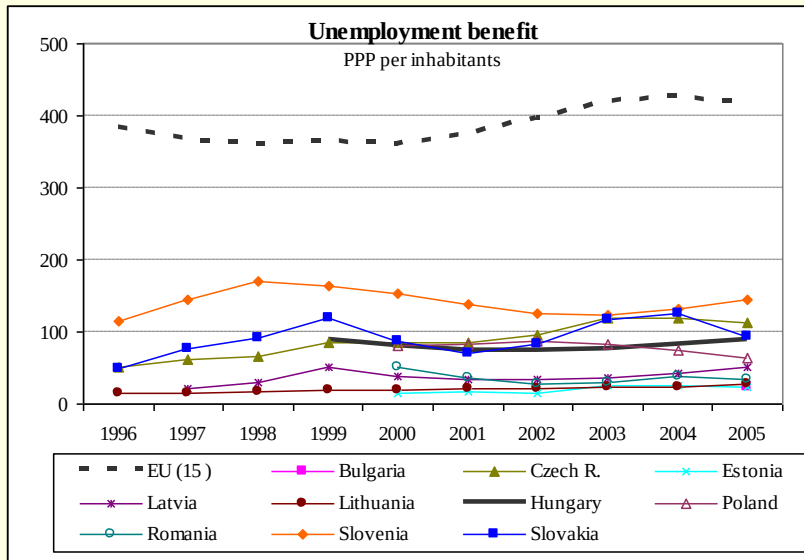
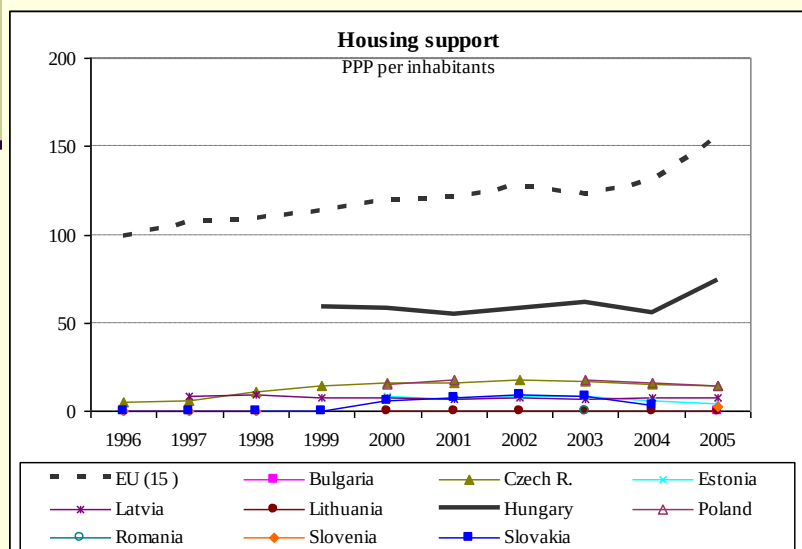
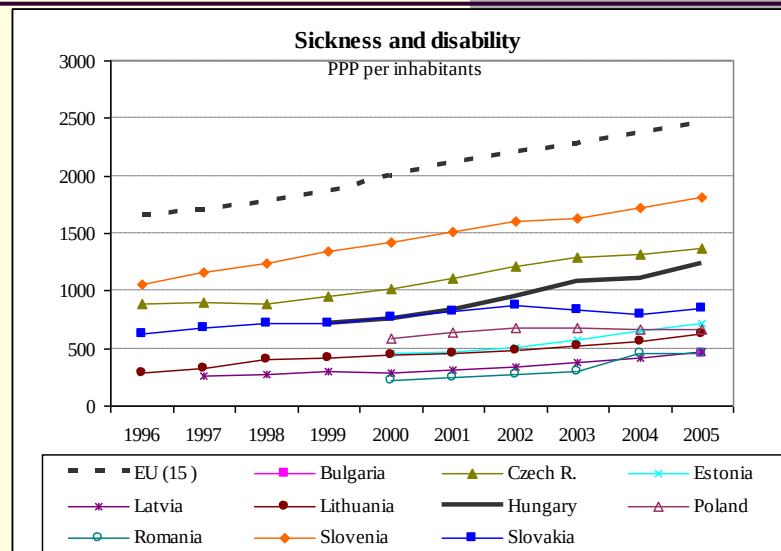
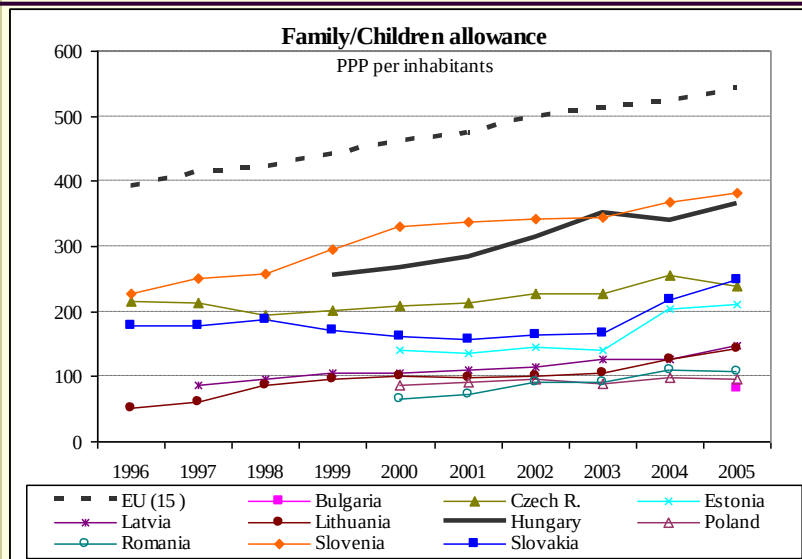
Emigráció – taszító/ösztönző és korlátozó tényezők

Társadalombiztosítás nagyvonalúsága - EU8

Emigráció – taszító/ösztönző és korlátozó tényezők

Társadalombiztosítás nagyvonalúsága - EU8

Emigráció – taszító/ösztönző és korlátozó tényezők

Társadalombiztosítás nagyvonalúsága - EU8

- Az ország-specifikus szociális ellátórendszerek és támogatások részletesebb taglalása nélkül könnyen belátható, hogy
 - Lényeges szerepük van a migráció létrejöttében / elmaradásában
 - A migrációt korlátozó tényezők jól magyarázzák a migráció jellegét, mintait Magyarországon.
 - Magyarázzák, hogy a gazdasági helyzet romlása ellenére a migráció elmaradt.
- A Kornai (1992) definíciója szerinti “koraérett jóléti állam” nem változott érdemben Magyarországon, miközben változott a többi EU 8 országban
 - a közgazdasági viták középpontjában – valamilyen változás elkerülhetetlen
 - A jelenlegi változatlan (alig változó) helyzet a migráció komoly korlátja
 - Az elkerülhetetlen megszorításokat feltételezve – a migrációra gyakorolt komoly hatásra számíthatunk

Következtetések az elmaradt emigrációs gyakorlatról

- A politika alkotók, a szakszervezeti vezetők vagy a média közvetítette félelmek ellenére Magyarország semmilyen zavart nem okozott azon országok munkaerőpiacain, ahova az EU bővítés után szabadon beléphettek a polgárok
- A migrációs döntéseket a jelentősen eltérő 'push faktorok' a kibocsátó országokban és a fogadó országok 'pull faktorai' határozzák meg.
- A 'push faktorok' a kibocsátó ország gazdaságától és fontos makrogazdasági tényezőktől függenek, valamint a társadalombiztosítás, a munkaügyi kapcsolatok, stb. teremtette biztonságosabb környezettől
- A régi és az új EU tagországok közötti munkaerő-migráció karaktere változik, az adott push és pull faktorok jellemzőinek a változásával együtt.